

פרשת יתרו

צִדְקַת מַעֲשֵׂה אֱמֶת – יְתָרוֹ

וַיִּשְׁמַע יְתָרוֹ כִּהְיוּ מִדְּיָן – מה לכהן מדין ולמתן תורה?

הנושא המרכזי בפרשתנו הוא מעמד הר סיני ומתן תורה. פרשתנו פותחת בסיפור בואו של "יתרו" כהן מדין חתן משה" אל מחנה ישראל במדבר. לדעת מפרשים רבים, בואו של יתרו, היה לאחר מתן תורה, ומיקומו כאן אינו מהווה קושיה, מכיוון שלפי חז"ל "אין מוקדם ומאוחר בתורה". אך עדיין נכון לשאול, מדוע שובצה פרשיה זו בפרשתנו בכלל, ובראשיתה בפרט? ומדוע זכה שתיקרא פרשתנו על שמו? מה לו ל"כהן מדין", עליו אומרים חז"ל, שלא הניח עבודה זרה אחת בעולם שלא עבדה, ולפרשתנו, העוסקת במתן התורה הקדושה לעם הנבחר? ואם נכון לקרוא לפרשתנו בשמו של אדם כלשהו, האם יש מי שראוי לכך יותר ממשה רבינו, שהתורה כולה קרויה גם על שמו, "תורת משה"? ואם כבר נבחר **יתרו**, מדוע נבחר שם זה דוקא מבין שבעת שמותיו?

ויש מקום לשאלות נוספות, כמו לגבי איזכור פעולת השמיעה של **יתרו**, ו"וישמע יתרו... את כל אשר עשה אלקים למשה ולישׂרׂאל עמו". כלום יש מי שלא שמע? הרי כפי שמעיד הכתוב, "שמעו עמים רגזון...", כל עמי האזור נכנסו לחרדה מפני בני ישראל? ומה פשר הזיקה החזקה ויחסי הגומלין, שבין **משה** ובין **יתרו**, כאשר **משה** מכבד את **יתרו** מעל ומעבר ליחס הסביר, שבין חתן לחותן? עד כדי כך, ש**יתרו**, "הגר הטרי", מרשה לעצמו למתוח ביקורת ישירה ובטה משהו, על "מתכונת העבודה" של **משה** רבינו, "לא טוב הדבר אשר אתה עשה". ותגובת משה, "וישמע משה לקול חתנו ויעש כל אשר אָמַר". יחסים אלה מגיעים למדרגה מופלאה, עד שכאשר **יתרו** רוצה לשוב לביתו, כדי לגייר את בני ביתו, פונה אליו **משה**, המנהיג הדגול, ומבקש ממנו "אל נא תעזב אתנו כי על כן ידעת חתנתנו במדבר וְהֵייתָ לָנוּ לְעֵינִים".

כדי שנוכל להשיב, על דרך הפנימיות והחסידות, עלינו לעלות לשורשיהן של שתי הנשמות, של משה ושל **יתרו**. ומגלה לנו האריז"ל, כי שורש נשמתו של יתרו הוא **קין**, ואילו שורש נשמתו של משה, הוא **הבל** אחיו. נצטמצם לקשרים הרלבנטיים לפרשתנו, בלבד. רמזים רבים יש בתורה לדברי האריז"ל, כמו השם "קניני" (מיוחס לקין), שהוא אחד משבעת שמותיו של **יתרו**, כמו שאנו מוצאים בספר שופטים, "ובני קניני חתן משה עלו מעיר התמרים". גילוי זה, עם כל ההפתעה שבו, עדיין "לא עושה לנו שכל" בהבנת הדברים. לשם כך עלינו לחזור לסיפורם של **קין** ו**הבל**, כפי שהוא מופיע בפרשת בראשית. **קין** הוא "ילוד האשה" הראשון של האנושות, שהרי אדם וחווה, אינם ילודי אשה. ומספרת לנו התורה על הולדתו, "וְהָאָדָם יָדַע אֶת חַוָּה אִשְׁתּוֹ וַתַּהַר וַתֵּלֶד אֶת קַיִן וַתֹּאמֶר קָנִיתִי אִישׁ אֶת ה'". השרש **ק.נ.ה** בלשון הקודש, משמעותו יצירת קשר רוחני של "בעלות", בין הקונה ובין הנקנה. **קניני** יכול להיעשות בכמה צורות, בסדר יורד מבחינת הרמה הרוחנית של הקניין: ע"י בריאה, ע"י יצירה, בקניין כסף, בקבלת מתנה, במציאת אבידה ועוד. חוה שמחה על הקשר מסוג חדש שנוצר בינה ובין הקב"ה, על שותפותה עם הקב"ה בבריאתו של קין, "קניתי איש את ה'" (בראתי איש עם ה'). מהות זו, של בריאה וחיידוש מחד, ושל רצון להתחבר אל הבורא מאידך, הטמונה בשמו של **קין**, אכן מפעמת בו, ובאה אצלו לידי ביטוי, "וַיְהִי מִקֶּץ יָמִים וַיָּבֵא קַיִן מִפְּרִי הָאֲדָמָה מִנְחָה לַה'".

ומה עם **הבל**? לכאורה, **הבל** הוא משני לקין, הוא אינו בכור, ובלידתו אין כל חידוש, למעט ריבוי מספרי, כלשון הכתוב "וַתִּסֶּף לָלֶדֶת אֶת אָחִיו אֶת הָבֶל". שמו כמו מעיד עליו, שביחס לקין אינו נחשב, אין בו ממש, הוא **הבל**, הוא בסך הכל אחיו של קין. ו**הבל**, אכן "נגרר" אחר אחיו ומאמץ את ה"חידוש" שלו, אך הוא מכניס בו שיפורים ותוספות, ו**הבל** הביא גם הוא מִבְּכֹרוֹת צֹאנוֹ וּמִחֻלְבֵּהוֹ". יחסו המפלה של הקב"ה לקרבנותיהם, מפתיע את **קין** ומאכזב אותו. מחד, "וַיִּשַׁע ה' אֶל הָבֶל וְאֶל מִנְחָתוֹ", את זה הוא עוד איכשהו, יכול לסבול, אבל "וְאֶל קַיִן וְאֶל מִנְחָתוֹ לֹא שָׁעָה", זה כבר מעבר ליכולתו, ויִחַר לְקַיִן מְאֹד וַיִּפְּלוּ פָּנָיו". **קין** רואה עצמו כממציא הפטנט, כראשון שמצא לנכון להביע הוקרה ותודה לקב"ה, בהבאת מנחה לה'. אומנם מדובר במנחה מאיכות ירודה, שהרי לקב"ה לא חסר כלום, ומה שצריך לכאורה להיות חשוב בעיני הקב"ה, הוא העיקרון, הבעת ההערכה וגילוי התודה, בפועל. ומה קרה, מזווית הראיה של **קין**? לא זו בלבד שהקב"ה לא שעה אל מנחתו, אלא שהקב"ה שועה למנחתו של הבל, של מי ש"גנב את הפטנט" שלו והעתיק ממנו, אגב הכנסת שינויים באיכות ("אולי כדי שלא יוכלו לזהות את המקור"). האם מתכונת היישום של **הבל**, עולה על הרעיון המקורי שלו? האם היה **הבל** רשאי בכלל, לעשות שימוש ב"זכות היוצרים" של **קין**?

לפי המדרש, חילקו ביניהם **קין** ו**הבל** את העולם, את הירושה העתידית (כנראה ביוזמתו של **קין**). **קין** לקח את האדמה הקבועה ואת תוצריה, ואילו **הבל** לקח את ה"מיטלטלין", כולל בעלי החיים. אצל **קין**, כשמו, הכל עניין של קניין בלעדי, ואין מקום לשותפות או לשיתוף פעולה. אף אחד אינו רשאי, לדעתו, להשתמש, אפילו ברעיון שלו. **הבל** לא רואה כל פסול או בושה, בללמוד מהאחר, בלנסות לתקן ולשפר את עצמו, את דעותיו ואת התנהגותו. "ויאמר קין אֶל הָבֶל אָחִיו", **קין** מעביר את הויכוח ביניהם לפסים קטנוניים, כמו "עוף מפה! על פי החלוקה בינינו אינך רשאי עוד לדרוך על אדמת!". הוא משתמש בעילה של הבעלות על השדה, "וַיְהִי בְּהִיטְתָם בְּשָׂדֵה וַיִּקֶּם קַיִן אֶל הָבֶל אָחִיו וַיַּחַרְגֵהוּ".

אם נתבונן בדמויות מבעד לעדשות חסידיות, הרי **קין** מממש את שמו מצד ריבוי קניינים בתחום החומריות והאמציות, הוא בוחר בארץ, באדמה, בחלק הנמוך שבאדם, ומנסה להגדיל את נכסיו ולשפר את איכותם החומרית. אם כבר לתת,

הוא גורס, אז "מהפְּרָה". הַבֵּל לעומתו נישא על גבי הרוח, ההבֵּל, החלק הגבוה שבאדם, הנשמה, "וַיִּפַּח בְּאַפֵּי נְשָׁמַת חַיִּים". הוא אינו סובל קיבעון במקום אחד, "סָבַב הוֹלֵךְ הָרוּחַ", והוא בוחר בבעלי החיים דוקא ומחפש אחר מקום מרעה לבהמותיו, ולו עצמו. גם הוא זקוק לניידות ולהתקדמות. מרגע שהוא מגלה, בזכותו של קִינוּ, שיש אפשרות להתקדם גם כלפי מעלה, להתקרב אל בוראו, ע"י הקרבת קורבנות. הוא נותן מהמיטב החומרי שברשותו, כדי לזכות להתקרבות מירבית/מיטבית ברוחני, הוא הופך חומר לרוח. עד כאן באשר ליחסיהם של קִינוּ וְהַבֵּל במערכה הראשונה.

בגלגולם החדש, בהתייחס לפרשתנו, כמו מתחלפים ביניהם התפקידים. מִשָּׁה הוא זה שזכה להוריד לעולם את תורת האמת, והוא מגלה לעם ישראל בפרט, ולכל העולם בכלל, את אלוקותו יתברך. מִשָּׁה, הוא המגלה לעם ישראל את הקב"ה, והוא "המחבר" ביניהם. יתרו לעומתו, מופיע במערכה זו כמי שנגרר, ומוכן לחפש אחר האמת גם אצל אחרים. בעברו הוא ניסה ללמוד וליישם כל עבודה זרה שקיימת, אך גילה לאכזבתו את הבסיס הכוזב שבהן. תכונה זו כמו רמוזה בשמו יְתָרוֹ, משורש ת.ו.ר, במשמעות של חיפוש מתמשך אחר הטוב ואחר הנכון. פרשתנו פותחת במילים "וַיִּשְׁמַע יְתָרוֹ", שתי מלים בעלות חשיבות מרובה בתהליך התיקון של יְתָרוֹ, הלוא הוא קִינוּ. התיקון הראשון שלו, הוא הנכונות לשמוע, ולא רק לדבר. משמעותו של השרש ש.מ.ע בלשון הקודש, היא להבין ולקבל. למרות היותו חכם גדול, הוא לא מנסה להמציא את הכל בעצמו, והוא מוכן לשמוע, לקבל ולהככים מיידע ומניסיון של אחרים. הוא מוכן גם להיות שותף לאחרים, כאשר מדובר באמת, שאין עליה בלעדיות. שמו הנוסף יְתָר, כמו מצביע ביתר עוז על השורש י.ת.ר, המלמד מצד אחד על נכונותו לבוא כנוסף, כשני והלאה, ולאו דוקא כראשון, אך מורה גם מצד שני על כך שלדעתו, תמיד יש מה לתקן, לשפר ולהוסיף, כלומר לְיָתֵר.

כאשר שואל יְתָרוֹ את מִשָּׁה, "מַה הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה לָעָם, מִדּוּעַ אַתָּה יוֹשֵׁב לְבַדְדָּךְ וְכָל הָעָם נֹצֵב עֲלֶיךָ מִן בֶּקֶר עַד עֶרֶב?", משיב לו משה "כִּי יָבֹא אֵלַי הָעָם לְדַרְשׁ אֲלַקִּים... וְשִׁפְטֵתִי בֵּין אִישׁ וּבֵין רֵעֵהוּ וְהוֹדַעְתִּי אֶת חֻקֵי הָאֱלֹקִים וְאֶת תּוֹרֹתָיו". כאן מתגלה מהותו החיובית של קִינוּ, מצד שמו, המבוסס על בניית קשר וחיבור בין איש ובין קונו, כפי שהקנתה לו אמו. "קִנִּיתִי אִישׁ אֶת ה'", דהיינו יצרתי קשר וחיבור רוחני של איש עם ה'. בתחום זה יש לו מה ללמד, להוסיף ולְיָתֵר, אפילו לְמִשָּׁה! הוא מציע לו שיטה של האצלת ידע וסמכויות, המאפשרת תקשורת יעילה, מהירה ואיכותית, גם בהקניית התורה לעם, וגם במערכת השיפוט: "וְאֵתָה תִּחְזֶה מִכָּל הָעָם אֲנֹשִׁי חֵיל יִרְאִי אֲלַקִּים אֲנֹשִׁי אֶמְצֵא שֶׁנֹּאֵי בָצַע וְשִׁמְתָה עֲלֵהֶם שְׂרֵי אֲלַפִּים שְׂרֵי מֵאוֹת שְׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשְׂרֵי עֶשְׂרִים...". הצעתו של יְתָרוֹ, אינה באה לקנטר חלילה, או להוכיח את ידענותו. הוא רוצה לשפר ולהרחיב ככל שניתן את "רוחב הפס" (הצינור הרוחני), המקשר בין עם ישראל ובין הקב"ה. וּמִשָּׁה, הרואה עצמו כהַבֵּל, כלא כלום, שכל פעולתו רק לשם שמים, עומד בניסיון ואינו מעלה על דעתו את האפשרות שיש מקום להיעלב. הוא קונה בשמחה את עצתו של יְתָרוֹ, מבצע אותה, ומצפה ממנו לעוד ביקורת בונה. יְתָרוֹ אף הוא, שמח על מה שגילה, "עֲתָה יָדַעְתִּי כִּי גָדוֹל ה' מִכָּל הָאֱלֹקִים", אף שקיבל זאת ממישהו אחר, מִמִּשָּׁה. חשוב לו להפיץ את הגילוי, את האמת, גם הלאה, אצל מי שמוכן לשמוע. לכן, למרות הפצרותיו של מִשָּׁה להישאר עימם, הוא שב לביתו, אל משפחתו.

התורה מקדימה את סיפורו של יתרו, לסיפור מתן-תורה, כדי להעביר לנו בין השאר כללים השזורים בסיפור, כיצד לקבל את התורה, וכיצד להתייחס אליה בצורה הנכונה. הקשר בין יתרו לבין התורה, רמוז גם בגימטריא, יְתָרוֹ=616=הַתּוֹרָה. הַתּוֹרָה היא אכן כתר יקרות, אך עדיין "כָּל הַרוּצָה יבוא ויטול", לאף אחד אין עליה בלעדיות. לכאורה, יכול כל אדם לטעון, לשם מה להתאמץ? הרי ככל שאלמד, עדיין אהיה רחוק מאוד מרמתם של תלמידי חכמים. והתשובה לכך היא שאנו רואים, שאפילו לְיָתֵרוֹ, שזה עתה הגיע, היה מה לְיָתֵר ולחדש, עד כדי כך, שבזכותו נוספה פרשיה לתורה, הוא זכה לְיָתֵר אותה. הוא גם זכה לכך, ששמו יְתָרוֹ, יהפוך להיות שמה של הפרשה בה מסופר על מתן הַתּוֹרָה. לא לחינם, מתייחס אליו משה, על דרך משל, כאל עיניים, "וְהָיִיתָ לָנוּ לְעֵינָיִם", שהרי היכולת לְיָתֵר טבועה במהותו. בכך בא משה גם כמו לרמוז לנו, שעיניו של כל יהודי, ייחודיות לו, כמו טביעת אצבעותיו, ויש דברים שרק עיניך יכולות לראות, לגלות ולחדש. ונקודה חשובה ונוספת, מתוך רבות אחרות, היא הצורה הנכונה ללימוד. אם אתה רוצה לעשות חֵיל בלימוד התורה, נכון לעשות זאת עם "חברותא", עם לומד נוסף, אף אם מדובר במישהו, שכישרו פחותים משלך. כאשר הבנת משהו חדש, הניסיון מצידך להסביר את הרעיון לשותפך, יחזק וירחיב את הבנתך שלך. שאלות שתישאלנה על הבנותיך, עשיות גם להניב פירות, הבנות חדשות ומעמיקות יותר, שתזכה לגלות.

לסיכום: קִינוּ וְהַבֵּל, הלוא המה יְתָרוֹ וּמִשָּׁה, משלימים זה את זה. יש את הממציא, הוגה הרעיון, ויש את המְפַתֵּחַ, המסוגל לממש ולהגשים אותו בשדה העשייה. וגם כאן, התפקידים אינם קבועים, ומתחלפים להם ללא הרף, כפי שבורא העולם מזמן לנו, בכל רגע ורגע.

דבר חסידות

עשיר אחד התאונן פעם באוזני הרבי מהר"ש (רבינו שמואל), על כי אין לו פנאי ליטול ספר בידו וללמוד מעט. אמר לו הרבי: הקב"ה העמיד אותך בפני הניסיון של "מרבה נכסים – מרבה דאגה", במקום להעמיד אותך בניסיון של דאגת העני – מהיכן לקחת כסף עבור כיכר לחם? האם בצורה כזו אתה מודה להשם יתברך, על החסד שגמל לך?!

(מעובד מאגרות הקודש של אדמו"ר הרי"צ)

שבת שלום ומבורך

ח / ח / ס / מ

אם ברצונך לקבל את הגיליון במייל או כמסרון, פנה אל hhananv@gmail.com או לטלפון 052-569-96911.